

Bory Noémi

**A fiatalok a magyar és a spanyol büntető igazságszolgáltatásban
(helyzetkép és nemzetközi perspektívák)**

Phd értekezés tézisei

témavezető: dr. Vókó György egyetemi tanár

**Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog-és Államtudományi Kar
Büntető Anyagi, Eljárás-és Végrehajtási Jogi Tanszék**

Budapest, 2016.

I.

A kutatási munka előzményeinek összefoglalása (a dolgozat tárgya, a témaválasztás indoka és a kitzűzött kutatási cél)

A dolgozat tárgya

A doktori értekezésem tárgya a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó speciális anyagi, eljárás és végrehajtási-jogi rendelkezések elemzése, és Spanyolországgal való összehasonlítása. A magyar jogirodalomban több olyan munka született, amely a magyar fiatalkorúak büntetés-végrehajtását átfogóan dolgozza fel, a spanyol jogirodalomban is született néhány munka e tárgykörben, azonban a dolgozatom témakörét érintő összefoglaló és összehasonlító tárgyú munka még nem látott napvilágot.

A témaválasztás indoka

Különleges témát választottam a dolgozatom megírásához, egy messze lévő, más klímájú, eltérő mentalitású társadalom fiatalkorú bűnelkövetőinek és világának bemutatását. Spanyolország és Magyarország két külön világ, a két ország tételes joganyagában és szakirodalmában számos eltérés van, azonban a különbségek mellett sok hasonlóságot is fellelhetünk, ezért az összehasonlítás alapján a dolgozatban megkísérlem néhány olyan következtetés megfogalmazását, amelyeket a két ország egymástól átvehet és hasznosíthat a gyakorlati életben.

Témaválasztásomat több dolog indokolta, egyfelől a Legfőbb Ügyészség Büntetés-végrehajtási Törvényességi Felügyeleti és Jogvédelmi Önálló Osztályán büntetés-végrehajtási és jogvédelmi ügyészként ellátom a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézeteinek és a javítóintézeteknek a törvényességi felügyeletét, másfelől a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog-és Államtudományi Karának Büntető Anyagi, Eljárásjogi és Végrehajtási Jogi Tanszékén tíz éve tanítok és tartok speciálkollégiumot magyar, angol és spanyol nyelven a fiatalkorúak büntető anyagi, eljárási és végrehajtási-joga témakörben. Oktatói munkám során több alkalommal volt lehetőségem arra, hogy Spanyolországban előadást tarthattam egyetemeken, és ennek keretében ellátogathattam fiatalkorúak javítóintézetébe is.

A dolgozat célja

A dolgozat célja a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó speciális anyagi, eljárási és végrehajtási jogi rendelkezések átfogó bemutatása Magyarországon és Spanyolországban. Célom volt kiemelten foglalkozni a fiatalkorúak szabadságvesztés büntetésének és a javítóintézeti nevelésnek a bemutatásával Magyarországon és Spanyolországban. A dolgozatomban keresem a választ arra, hogy lehet-e a kiszabott büntetéssel vagy az alkalmazott intézkedéssel nevelni és megjavítani a helyes útról letévedt bűnelkövető fiatalkorút, és azt, hogy a magyar és a spanyol jogrendszer párhuzamba állításán keresztül mit tanulhatunk egymás rendszereitől, és hogyan vehetünk át a gyakorlatban jól működő és bevált szabályokat, amelyek hatékonyabbá és sikeresebbé tehetnék a fiatalkorúak átnevelését és megjavítását.

II.

Az értekezés elkészítésében alkalmazott módszerek

Kutatási módszertan

A kutatás módszere alapvetően *leíró, történeti és összehasonlító* jellegű volt. A kutatás során nem másodlagos jogforrásokból dolgoztam, hanem a kutatást elsődleges és eredeti jogforrásokra alapítottam, a spanyol tételes joganyagot és a témában fellelhető csekély számú külföldi szakirodalmat fordítottam le. Az ehhez szükséges elsődleges jogforrások és a rendelkezésre álló spanyol szakirodalom feltárása és lefordítása többéves anyaggyűjtés eredménye, amelynek során feldolgozásra került a külföldi szakirodalom túlnyomó része is. A téma vizsgálata során nem mellőzhettem a nemzetközi egyezmények és az egyes nemzetközi szervezetek hivatalos honlapján megjelent dokumentumok feldolgozását sem. A jogszabályok bemutatása és elemzése bizonyos fejezeteknek leíró jelleget ad ugyan, azonban ezek feldolgozása nélkülözhetetlen volt ahhoz, hogy az összefüggéseket feltárjam és összehasonlítsam a két ország jogrendszerében rejlő különbségeket és hasonlóságokat.

A tárgyalt téma gyakorlati szempontjainak elemzése során a saját elméleti kutatásom eredményét is felhasználtam, mert a kutatómunkámhoz segítségül szolgált a saját gyakorlati anyaggyűjtésem eredménye is. Öt éve látom el a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézeteinek és a javítóintézeteknek a törvényességi felügyeletét, valamint az elmúlt egy évtizedben a kutatómunkám során az Erasmus Oktatói Mobilitás keretében több alkalommal jártam Spanyolország különböző Autonóm Tartományában, ahol a gyakorlatban is megismerhettem a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézeteit, illetőleg az egyetemek könyvtáraiban (Madrid San Pablo Ceu, Valencia Cardenal Herrera Ceu, Santiago de Compostela, Tenerife Santa Cruz de la Laguna) tanulmányozhattam a spanyol szakirodalmat, valamint ellátogattam és interjút készítettem spanyol szakemberekkel, bírakkal, szakértőkkel és javítóintézetek igazgatóival is. Ily módon megállapításaim elméleti és gyakorlati tapasztalatokon is alapulnak. A dolgozatom ennél fogva egyfelől kutatásom, másfelől ügyészi munkám eredménye.

III.

Az értekezés rövid összefoglalása

Dolgozatom öt egymásra épülő főbb egységből áll össze.

III. 1. Alapvetés és fogalom meghatározás

A spanyol társadalom radikális átalakuláson ment keresztül az elmúlt huszonöt évben, egy negyvenéves éves diktatórikus rendszerből egy demokratikus országgá vált. A jogi, a

politikai, a gazdasági és a társadalmi reformok felgyorsultak 1986 óta, amikor is Spanyolország csatlakozott az Európai Unióhoz. A jelenlegi jólétnek és a földrajzi helyzetének köszönhetően egy igen rövid időszak alatt az ország egy emigráns országból egy bevándorlót fogadó országgá vált. A Spanyol Királyság tizenhét autonóm közösségből és Ceuta, Melilla, Földközi-tenger afrikai határánál lévő közösségekből áll. Bár ezek a közösségek korlátozott önkormányzattal, de magas szintű kompetenciákkal rendelkeznek.

Magyarország és Spanyolország két teljesen eltérő ország, különbözik a történelme, a földrajzi elhelyezkedése, a társadalmi összetétele, a gazdasága, mégis ha a bűnözés adatait vizsgáljuk meg, akkor hasonló számadatokat kapunk. A fiatalok bűnelkövetők aránya a felnőtt korú bűnelkövetők arányához képest hasonló számadatot mutat mindkét országban. Spanyolországban 7%, Magyarországon pedig 8,7 %. Spanyolországban és Magyarországon is a bűnelkövető fiatalok nagy része a tizenhét éves korosztályból kerül ki, 2014. évben, Spanyolországban a tizenéves év alatti bűnelkövető fiatalok száma igen csekély volt, 2092 fő, míg Magyarországon 1482 fő volt. A fiatalok mindkét országban leggyakrabban testi sértést és vagyoni elleni bűncselekményeket követnek el.¹

Az értekezésem bevezetésében a téma alapfogalmainak tisztázását végzem el. A jogforrások elemző értékelésére és a két ország jogrendszerének az összehasonlítására a téma alapját jelentő fogalmak meghatározása nélkül nem kerülhet sor. A bevezetésben meghatározom a fiatalok, a szabadságelvonással járó szankciók, a szabadságelvonással járó szankció végrehajtására kijelölt zárt intézetek, így a büntetés-végrehajtási intézet és a javítóintézet, valamint a büntetés és a nevelés fogalmát, valamint vizsgálom a fiatalok fogalmában az életkor változását.

A szakirodalom kihangsúlyozza, hogy a fiatalok büntetés-végrehajtásának célja, hogy ne csak végrehajtsa a szankciót, hanem a megbotlott fiatalokat az érzelmeik keresztül megragadva javítsa meg és nevelje át, és ily módon tartsa vissza az ismételt bűnelkövetéstől.

A jelenleg hatályos magyar szabályozás a fiatalokra vonatkozó speciális rendelkezések között a fiatalok helyes irányba való fejlődésében és a társadalom hasznos tagjává válásában határozza meg az alkalmazott büntetés vagy intézkedés célját. Az, hogy adott esetben melyik eszköz alkalmazása célravezetőbb, a törvény a nevelés és védelem szem előtt tartásával próbálja körbehatárolni. Megállapítható, hogy a jelenlegi szabályozás a büntetést és a nevelést egymás mellett létező célként fogalmazza meg. A büntetés lényegét tekintve a társadalom védelme a bűnelkövető valamilyen személyes jogának korlátozásával, egy olyan megtorlás-jellegű joghátrány, amelyben a speciális prevenciók célok háttérbe szorulnak a generális prevenciók célokkal szemben. A javítás ezzel szemben az egyén nevelésére kiemelt hangsúlyt fektető folyamat, amely a reszocializáció elsődleges figyelembevételével speciális prevenciók célokat szolgál.

A büntetés közege a büntetés-végrehajtási intézet, míg a javítás színtere a javítóintézet.

A büntetés-végrehajtási intézet az az intézmény, ahol a fiatalok személyi szabadságának teljes elvonásával a törvényben meghatározott joghátrányt bírósági ítélet alapján hajtják végre a büntetés-végrehajtás keretei között, míg a javítóintézetben a reszocializáció szem előtt tartásával, bírósági ítélet alapján történik a fiatalok nevelése.

A javítóintézeti nevelés nem a büntetőjogi felelősségre vonást mellőzi, hanem a büntetések rendszerét egészíti ki oly módon, hogy a fiatalok nevelésére összpontosít, a pedagógiai módszerek alkalmazásán keresztül.

¹ Az Országos Spanyol Statisztikai Hivatal adatai, 2014
<http://www.ine.es/jaxi/tabla.do?path=/t18/p466/a2014/10/&file=01001.px&type=pcaxis&L=0>

III.2. Történeti rész és nemzetközi helyzetkép

Dolgozatom első két részében azt elemzem, hogy hogyan változtak a történelem során a jogszabályok Magyarországon és Spanyolországban, azok a gyermeki jogokkal összhangban vannak-e és mennyire felelnek meg a nemzetközi egyezményeknek. Vizsgálom, hogy a magyar és a spanyol hatályos jogszabályok történeti kialakulása mennyiben felelt tartalmilag a nemzetközi dokumentumokban foglaltaknak. A fiatalokkal kapcsolatos szabályozás előtérbe kerülésére nem csak Spanyolországban, hanem Magyarországon is hatott a XVIII. században, Németországban kibontakozott filantropista mozgalom, amely Locke és Rousseau gondolatait tartotta szem előtt, és azt vallotta, hogy az oktatás módszerei kiüresedtek, és szükség van arra, hogy az iskolai oktatást közelítsék a hétköznapi élet követelményeihez. Magyarországon először a büntethetőségi életkorhoz fűződő szabályozás 1792-ben jelent meg. Az 1795. évi büntetőtörvény javaslat tervezte az enyhébb és szigorúbb börtönök mellett a javítóházak (domus correctoria)² felállítását.

Elsőként a Csemegi-Kódex határozta meg a fiatalkorú fogalmát, kimondva, hogy „aki a büntett vagy vétség elkövetésekor életkorának tizenkettedik évét meg nem haladta: bűnvád alá nem vonható. Aki akkor, midőn a büntettet vagy vétséget elkövette, életkorának tizenkettedik évét már túlhaladta, de tizenhatodik évét még be nem töltötte, ha cselekménye bűnösségének felismerésére szükséges belátással nem bírt, azon cselekményekért büntetés alá nem vehető. Az ilyen kiskorú azonban javító-intézetbe való elhelyezésre ítéltethetik, de abban életkora huszadik évén túl nem tartathatók.”³

A kódex újdonsága volt továbbá, hogy új rendelkezésként bevezette a fiatalkorúak javítóintézeti nevelését. Csemegi Károly azért vezette be a kódex szellemiségétől alapvetően idegen javítóintézeti nevelés jogintézményét, mert nem hagyhatta figyelmen kívül az amerikai és az európai kontinensen végbemenő pozitív változásokat.

A Csemegi-kódex előnye volt kétségtelenül az, hogy a korszak legmodernebb elképzeléseit és intézményeit vezette be, ily módon Magyarországon a fiatalkorú büntettek részére a javítóintézetek felállítását rendelte el. A hiányossága volt a kódexnek, hogy a végrehajtás részleteit.

Az I. Büntetőnovella (a továbbiakban: I. Bn.) 1910. január 1-jén lépett hatályba, megteremtve a fiatalkorúak büntetőjogát, és ezzel hatályukat veszítették a Csemegi-Kódex fiatalkorúakkal kapcsolatos rendelkezései. Az I. Bn a fiatalkorúság alsó korhatárát nem érintette, továbbra is a tizenkettedik életév maradt, de a fiatalkorúság felső korhatárát a tizenhatodik életévről a tizennyolcadik életévre emelte fel. Az I. Bn. elvi jelentősége abban állt, hogy bevezette az intézkedéseket.

Az 1951. évi 34. tvr. (a továbbiakban: Ftvr.) hatályon kívül helyezte az I. Bn-t és a javító nevelés mellé bevezette a gyógypedagógiai nevelést, továbbá a büntetések is változtak, a fogház és az államfogház helyébe a börtön lépett, azzal a megkülönböztetéssel, hogy azt speciális helyen, a fiatalkorúak börtönében kell végrehajtani.

A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény jelentősége abban áll, hogy felemelte a büntethetőség alsó korhatárát a tizenkettedik életévről a tizennegyedik életévre.

Az 1978. évi IV. törvény fiatalkorúnak továbbra is azt a személyt tekintette, aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat még

² domus correctoria: dologház, 15. században állították fel az első dologházat Amsterdamban, célja: reszocializációs modell (kemény rabmunka), a középkori testsanyargató büntetések helyett.

³ 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről, 83. és 84. §

nem.⁴ A törvény meghatározta a szankció céljaként a fiatalkorú helyes irányú fejlődését, és a szankciók kiválasztásánál követendő sorrendet. A fiatalkorúval szemben elsősorban szabadságelvonással nem járó intézkedést kellett alkalmazni. A szabadságelvonással járó büntetés fiatalkorúval szemben csak végső megoldás (ultima ratio) lehet.

Magyarországon 2013. július 1. napján hatályba lépett új büntető törvény⁵ a korábbi törvényi szabályozástól eltérően a fiatalkorú alsó határát nem tizenégy, hanem a kirívóan agresszív, élet, testi épség és vagyon ellen irányuló erőszakos bűncselekményt megvalósító fiatalok esetében kivételesen tizenkét évben határozza meg, a felső határ változatlanul a tizennyolc év. A tizenkettő és tizennegyedik életév közötti elkövetőkkel szemben, amennyiben belátási képességgel rendelkeznek, büntetést nem, csak intézkedést lehet alkalmazni, amelyek közül szabadságelvonással csak a javítóintézeti nevelés intézkedés jár. További feltétel, hogy a tizenkettedik életévét betöltött, de a tizennegyedik életévét be nem töltött fiatalkorú a bűncselekmény elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással.

Spanyolországban a XIII. századot megelőzően keletkezett törvények nem tartalmaztak alapvető rendelkezéseket a gyermekek jogi helyzetére és a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozóan. A gyermekek védelmére vonatkozó rendelkezéseket először a régi Kasztíliai Törvénykönyv és a Királyi Törvénykönyv tartalmazott. A Pragmatica Sanctio 1734. február 13. napján súlyosította a fiatalkorúakkal szemben kiszabható büntetések tartamát, és hangsúlyozta, hogy a fiatalkorú bűnelkövetőket különösen kegyetlen büntetésekkel kell sújtani. Amikor III. Károly (1759-1788) került hatalomra, 1788-ban a Legújabb Törvények Gyűjteménye elnevezésű törvénykönyvvel egy olyan korszak vette kezdetét, amelyben a korábbi büntetések teljesen eltűntek és azokat egy modern gyámsági szemlélet váltotta fel. Az első büntető törvénykönyvet Spanyolországban 1822. július 9. napján hirdették ki, és 1823. január 1-jén lépett hatályba. A Kódex a római jogi kritériumokat követte, amely a fiatalkorúak büntetőjogi felelősséget a hét éves korhoz kötötte.⁶ Az 1848. évi büntető törvénykönyv a fiatalkorúak kezelésében három szakaszt különböztetett meg. Az 1870. évi büntető törvénykönyv humánusabb büntetéseket vezetett be a fiatalkorúakkal szemben. Az 1928. évi Btk. a fiatalkorúakkal kapcsolatosan is tartalmazott rendelkezéseket, meghatározta a büntethetőség alsó korhatárát tizenhat éves korban, ahogy ezt tette az 1925. évi Fiatalkorúak és Gyermekek Gyámsági Bíróságáról szóló törvény is. Ez volt az első olyan Btk, amely kifejezetten meghatározta azt a kort, amelytől kezdve a fiatalkorú büntetőjogi felelősséggel tartozott a tettéért. Enyhítő körülménynek tekintette a Btk. a fiatalkorúság tényét, ha a bűncselekmény elkövetője a tizenhatodik életévét betöltötte, de a tizennyolcadik életévét még nem, velük szemben enyhébb büntetést szabott ki a bíróság, és a bíró belátása szerinti mértékben csökkenthette a kiszabott büntetést.⁷ Az 1944. évi Btk. továbbra is a büntethetőség alsó korhatárát a tizenhatodik életévben határozta meg, és a tizenhat és tizennyolc év közötti életkorú bűnelkövetőkkel szemben enyhítő körülményként bevezette a javítóintézeti nevelést, melyet határozatlan időre rendelt el a bíróság, az elítélt megjavulásáig. Spanyolországban a nevelési modell nézeteit képviselte a Fiatalkorúak Gyámsági Bíróságáról szóló törvény, amely 1948. június 11. napján lépett hatályba. A törvényt a pozitívista és a korrekcionista szemlélet ihlette. A megjavításra összpontosító modell a fiatalkorút az általa elkövetett

⁴ 1978. évi IV. törvény a Büntető törvénykönyvről 107.§

⁵ a 2012. évi C. törvény

⁶ Carlos Vázquez González - María Dolores Serrano Tarraga: Derecho Penal Juvenil, A fiatalkorúak büntetőjoga Dykinson,2007. 276. old.,

⁷ U.o. 154. cikke

bűncselekmény miatt nem tekintette büntethetőnek, ily módon a fiatalkorúval szemben nem lehetett büntetést kiszabni. A korrekcionalisták úgy vélték, hogy a fiatalkorúval szemben nem lehet büntető és megtorló jellegű intézkedést alkalmazni, hanem a megjavításukra és az átnevelésükre kell helyezni a hangsúlyt. Először a Büntető Törvénykönyvről szóló 1973/2255 Királyi Dekrétum 8. §-ának (2) bekezdése mondta ki, hogy fel kell menteni a tizenhatodik és a tizennyolcadik életév közötti személyeket. Büntethetőséget kizáró ok volt, ha az elkövető a bűncselekmény elkövetésekor nem töltötte be a tizenhatodik életévét. A Királyi Dekrétum összhangban volt az 1966. évi Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egységokmánya 14. cikkének (4) bekezdésében foglaltakkal, azaz hogy fiatalkorúak esetében az eljárásnak figyelemmel kell lennie a fiatalkorú életkorára és az átneveléséhez fűződő érdeket minden esetben szem előtt kell tartani.

A büntetés-végrehajtásról szóló 1979. évi Organikus Törvény kimondta, hogy a huszonegyedik életévüket be nem töltött elítélteket a felnőtt elítéltektől elkülönített intézetben kell elhelyezni, vagy ha ez nem lehetséges, akkor az épület elkülönített részében. A bv. törvény azt is tartalmazta, hogy a huszonötödik életévüket be nem töltött elítéltek külön rezsimben kell elhelyezni.⁸

Az 1992. évi törvény volt az első jogi szöveg Spanyolországban, amelyben először jelent meg a „felelősségi modell”, az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) által javasolt kettős keret, amely az egyensúlyra törekszik az oktatás és a fiatalkorúakra vonatkozó büntetés között. A Nyugat-európai országokban uralkodó felelősségi modell hangsúlyozta a fiatalkorúak felelősségrendszerének különállását, a fiatalkorúakkal szemben tanúsított „más elbánást” biztosító eszközrendszer bővítését, valamint a nevelés fontosságát.

2000. január 12. napján hatályba lépett a fiatalkorúak büntetőjogi felelősségéről szóló 5/2000. számú Organikus Törvény (a továbbiakban: LORPM).⁹

Az 5/2000. számú Organikus Törvény főként eljárásjogi szabályokat, és csupán néhány anyagi jogi rendelkezést tartalmaz. A fiatalkorúak igazságszolgáltatásáról szóló törvény egy különleges törvénynek tekinthető, mivel a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések nem épültek be a büntető törvénykönyvbe vagy a büntető eljárásjogi törvénybe, hanem a rájuk vonatkozó szabályokat egy külön törvény határozta meg.

A LORPM megpróbálta ennek a felelősségi modellnek a jogalkotási konszolidációját, melyet végre is hajtottak a joggyakorlatban. Ez egy különösen fontos téma volt a jogalkotók számára, mégis ez a konszolidáció elég későn történt csak meg Spanyolországban, amikor is más országok már új kriminálpolitikai nézetek felé fordultak.

A LORPM az első törvény Spanyolországban 1948 óta, amely egy komplett rendszerbe foglalta össze a fiatalkorúakra vonatkozó szabályozást. Sokak szerint ez a reform túl későn érkezett, de a kétsédelem betudható volt a spanyol politika következményének.

A LORPM alapján a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatásnak az általánostól egy elkülönült rendszerben a helye, saját és speciális bírósággal. A fiatalkorúak bíróságának joghatóságát az elkövető életkora és cselekménye határozza meg.

Az életkort tekintve a törvény a tizennégy és tizennyolc év közötti fiatalkorúakra tartalmaz rendelkezéseket. A korábbi törvény életkori határa tizenkettő és tizenhat év között volt. Az alsó határ megváltoztatása nagyon ellentmondásos döntés volt, amelyet a jogalkotók több fiatalkorúak bírāja és regionális szociális szolgálatok véleményével szembehelyezkedve hoztak meg. Ugyanakkor mindannyian egyetértettek abban, hogy a felső életkorhatárt meg kell változtatni, és fel kell emelni tizenhat évről tizennyolc évre, mivel a spanyol büntető törvény is a felnőtt korhatárt a tizennyolcadik életév betöltésével határozza meg.

⁸ A büntetés-végrehajtásról szóló 1979. évi Organikus Törvény 8. cikkének 3. pontja

⁹ LORPM Reguladora de la Responsabilidad Penal del Menor

A LORPM a felelősség következményei és az alkalmazandó intézkedések alapján, két csoportot különböztet meg a fenti korosztályon belül, a fiatalkorúak esetében. A tizennégy és tizenöt évesek esetében az alkalmazott intézkedés nem haladhatja meg a két évet, míg a tizenhat és tizenhét éveseket illetően, bármilyen intézkedés, ideértve a fogva tartást is legfeljebb öt évig tarthat.

A LORPM szándéka ezzel az volt, hogy nagyobb büntetőjogi felelősséget rójon az idősebb fiatalkorú bűnelkövetőkre. A fiatalkorú így elkerülheti azt, hogy hirtelen a felnőtt korúak büntető bírósága előtt teljes felelősséggel tartozzon egy a tizennyolcadik életévüket követően elkövetett bűncselekmény miatt.

Habár a LORPM ünnepélyesen deklarálta, hogy a fiatalkorúak eljárásában az alkalmazandó intézkedés céljának nevelő jellegűnek kell lennie, és habár a törvény elkötelezett az intézkedések elfogadásának és végrehajtásának rugalmassága iránt,¹⁰ néhány esetben az ügy más aspektusait is figyelembe kellett venni. Ezek az életkor, az elkövetett bűncselekmény jellege és súlyossága, valamint a visszaesés volt.

Megállapítható, hogy Magyarországon és Spanyolországban is hatott a korszellem változása a büntetések rendszerére, a korszellem hatására előtérbe kerültek a fiatalkorúakra vonatkozó külön szabályok. A megtorló büntetések kiszabása mellett mindkét országban a XIX. században megjelent a megjavításra hangsúlyt helyező javítóintézet, ahol lehetőség nyílt arra, hogy a fiatalkorúakat elkülönítsék a felnőtt korúktól. Leszögezhetjük, hogy annak ellenére, hogy mindkét országban eltérések figyelhetők meg a tételes törvényekben az életkori korhatárok tekintetében, azonban egységes nézőpontot képviselt mindkét ország abban, hogy a fiatalkorú belátási képességét vizsgálat tárgyává kell tennie a bírónak.

A nemzetközi és az uniós szabályozási rendszer átfogó elemzése egyrészt azért fontos, hogy a két ország hatályos szabályozása összhangban van-e a nemzetközi egyezményekben foglaltakkal, másrészt abból a szempontból is kiemelkedő jelentősége van, hogy láthassuk, milyen Magyarország és Spanyolország előtt álló feladatot kell megvalósítani, milyen területen szükséges még a jogalkotás.

A dolgozatban a joggyakorlatban kiemelkedő hatással bíró dokumentumok közül, többek közül elemeztem a Genfi Deklarációt, a Gyermek jogairól szóló, New York-i Egyezményt, a Pekingi szabályokat, a Rijadi Iránymutatásokat, a Havannai és a Tokiói Szabályokat, az Európa Tanács ajánlásait és az Európai Börtönszabályokat.

Megállapítható, hogy Spanyolország a büntetőjogi felelősség korhatárát tekintve megfelel az ENSZ és az Európa Tanács e tárgykörben hozott fenti dokumentumainak. Az ENSZ és az Európa Tanács fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszere tárgykörében született dokumentumai ezen túlmenően hangsúlyozzák a fiatalkorúak büntetőjogának különállását, és a felnőtt korúakhoz képest egy eltérő elbánásra épülő rendszer létrehozását.

Látható, hogy a spanyol rendszer vegyes természetű, a fiatalkorúak büntetőjogi felelősségre vonása mellett a megjavításukra, nevelésükre és a reszocializációra helyezi a hangsúlyt. A spanyol törvények megfelelnek a fiatalkorúakkal összefüggő nemzetközi dokumentumok elvárásainak, melyről az Organikus Törvény az alapvető rendelkezések között külön rendelkezik. Spanyolorzágnak külön kódexe van a fiatalkorúakra vonatkozóan, míg Spanyolországtól eltérően Magyarországon nem külön kódex tartalmazza a fiatalkorúakkal kapcsolatos szabályokat. A Btk. követi a magyar büntetőjogban közel fél évszázada kialakult hagyományt, miszerint a fiatalkorú elkövetőkre vonatkozó büntetőjogi szabályokat az

¹⁰ LORPM 7. cikkének 3. pontja

egységes büntető törvénykönyv egy külön fejezete tartalmazza annak ellenére, hogy többször felmerült egy önálló kódex gondolata. Hazánkban a kódex jellegű szabályozás lényege az lenne, hogy az azonos életviszonyokra vonatkozó rendelkezéseket egy törvényben rendszerezve foglalják össze, és a büntető anyagi jogi, eljárási és büntetés-végrehajtási jogi rendelkezések egy szoros kapcsolatrendszerben egy helyen kerülnének elhelyezésre.

A fiatalkorúakkal kapcsolatos rendelkezéseket illetően Magyarországon modellváltásra lenne szükség, és egy olyan intézményrendszer kialakítására, amely egyszerre tenné lehetővé a fiatalkorúak nevelését és reintegrációját, valamint a társadalom védelmét. Úgy tűnik, hogy jobban kellene hangsúlyozni a fiatalkorúakkal szemben a felnőttektől eltérő „más elbánás” fontosságát, és a különböző jogterületek közötti átjárhatóság biztosítását. Ennek ellenére úgy értelmezhető, hogy a tizenkettő és tizennégy év közötti életkorú kiskorúak kivételes büntethetőségének megteremtése összhangban áll a nemzetközi dokumentumokkal. A magyarországi speciális alsó korhatár nem kirívó nemzetközi viszonylatban sem, Írországbán a hét éves, Skóciában a nyolc éves, Angliában pedig a tíz éves gyermekek is büntethetőek. A korhatár kijelölése jogpolitikai kérdés, befolyásolja a társadalmi helyzet, a statisztikák.

Az első két fejezetében tárgyalt leíró elemzés azért lényeges, mert a dolgozat további részei erre épülnek, illetőleg a nemzetközi jog a hazai és a spanyol jogrenddel párhuzamosan, szoros kohézióban fejlődik, utat mutatva Magyarország és Spanyolország számára is abban, hogy milyen további szempontoknak kell még megfelelni, és milyen területen vannak elmaradások.

III.3. A két ország szankciórendszerének összehasonlítása

A felnőtt és a fiatalkorúakra irányadó szankciórendszer, ezen belül is a szabadságelvonással járó szankciók bemutatása és a különbségek elemzése Magyarországon és Spanyolországban, valamint a fiatalkorú bűnelkövetőkre irányadó anyagi, eljárási és végrehajtási jogi rendelkezések bemutatása.

A dolgozat harmadik részében részletesen elemzem a spanyol eredeti jogforrások szövegének feldolgozásán keresztül a fiatalkorúakra irányadó anyagi, eljárási és végrehajtási jogi szabályokat, valamint az eltéréseket a felnőtt korúakra vonatkozó szabályoktól.

Spanyolországban a 10/1995. számú (november 23.) büntető törvénykönyv (a továbbiakban CP) 1996. május 24. napjától hatályos. Legutóbbi módosítása 2015. július 1. napján lépett hatályba. A módosítás többek között a büntetések rendszerét érintette jelentősen.

Azok a büntetések, melyeket fő vagy mellékbüntetésként a CP alapján ki lehet szabni, lehetnek szabadságelvonással járó büntetések, más jogoktól megfosztó büntetések és a pénzbüntetés.

Az 1995. évi CP a felnőtt korúakkal szemben kiszabható büntetéseket a 32. cikktől kezdődően a 36. cikkben foglalt rendelkezésekig, a következőképpen szabályozza:¹¹

- a büntetés jellege és időtartama alapján a büntetések feloszthatóak súlyos, kevésbé súlyos és enyhe büntetésekre.

¹¹ Az 1995. évi Código Penal (CP) 32. cikke

Súlyos büntetéseknek tekintendők:¹²

- a.) életfogytig tartó szabadságvesztés, amely felülvizsgálható,
- b.) öt évnél hosszabb tartamú szabadságvesztés,
- c.) közügyektől való teljes eltiltás,
- d.) öt évnél hosszabb tartamú speciális jogoktól való megfosztás,
- e.) a foglalkozástól és a közfeladat gyakorlásától eltiltás öt évet meghaladó időtartamra,
- f.) járművezetéstől eltiltás nyolc évet meghaladó időtartamra,
- g.) fegyverviseléstől való eltiltás nyolc évet meghaladó időtartamra,
- h.) kitiltás öt évet meghaladó időtartamra,
- i.) távoltartás (a sértettől vagy annak családtagjaitól, vagy a bíró, bíróság által meghatározott személytől távoltartás öt évet meghaladó időtartamra,
- j.) annak megtiltása, hogy a sértettel, családtagjaival vagy a bíró, bíróság által meghatározott személlyel a kapcsolatot felvegye, öt évet meghaladó időtartamra,
- k.) szülői felügyeletől való eltiltás.

Kevésbé súlyos büntetések:¹³

- aa) három hónaptól öt évig tartó szabadságvesztés,
- ab) speciális jogoktól való eltiltás legfeljebb öt évig terjedő időtartamra,
- ac) foglalkozástól eltiltás öt évig terjedő időtartamra,
- ad) egy év egy naptól nyolc évig terjedő időtartamra járművezetéstől eltiltás,
- ae) egy év egy naptól nyolc évig terjedő időtartamra fegyverviseléstől eltiltás,
- af) állatokkal vagy állatkereskedelemmel kapcsolatos foglalkozás gyakorlásától, illetve állattartástól való részleges eltiltás egy év egy naptól öt évig terjedő időre,
- ag) kitiltás hat hónaptól öt évre,
- ah) távoltartás (a sértettől vagy annak családtagjaitól, vagy a bíró, bíróság által meghatározott személytől távoltartás hat hónaptól öt évig terjedő időtartamra,
- ai) annak megtiltása, hogy a sértettel, családtagjaival vagy a bíró, bíróság által meghatározott személlyel a kapcsolatot felvegye, hat hónaptól öt évig terjedő időtartamra,
- aj) három hónapot meghaladó időtartamra pénzbüntetés,
- ak) arányos pénzbüntetés, annak összegétől függetlenül,
- al) közösség javára végzett munka harmincegy naptól egy évig terjedő időre.

Enyhe büntetések:¹⁴

- járművezetéstől eltiltás három hónaptól egy évig terjedő időtartamra,
- fegyverviseléstől eltiltás három hónaptól egy évig terjedő időtartamra,
- állatokkal vagy állatkereskedelemmel kapcsolatos foglalkozás gyakorlásától, illetve állattartástól való részleges eltiltás három hónaptól egy évig terjedő időtartamra,
- kitiltás hat hónapnál kevesebb időtartamra,
- távoltartás (a sértettől vagy annak családtagjaitól, vagy a bíró, bíróság által meghatározott személytől távoltartás egy hónaptól hat hónapig terjedő időtartamra,
- annak megtiltása, hogy a sértettel, családtagjaival vagy a bíró, bíróság által meghatározott személlyel a kapcsolatot felvegye, egy hónaptól hat hónapig terjedő időtartamra,
- legfeljebb három hónapig tartó időre szóló pénzbüntetés,
- lakhelyelhagyási tilalom egy naptól három hónapig terjedő időtartamra,
- közösség javára végzett munka egy naptól harminc napig terjedő időtartamra.

¹² 1995. évi Código Penal (CP) 33. cikkének 1. pontja

¹³ U.o. 33. cikkének 2. pontja

¹⁴ u.a. 33. cikkének 4. pontja

Az 1995.évi CP-ben külön rendelkezik a szabadságelvonással járó intézkedések típusairól¹⁵

Szabadságelvonással járó intézkedések:

- elzárás pszichiátriai intézetben,
- elzárás függőséget gyógyító rehabilitációs intézetben,
- elzárás speciális javítóintézetben.

Fiatalkorúakkal szemben Spanyolországban a jelenleg hatályos 1995. évi Btk. (a továbbiakban: 1995. évi CP) 19. cikkében meghatározza, hogy a tizennyolc év alatti személyek nem büntethetők, és a korábbi, az az 1978. évi CP rendelkezéseivel ellentétben a büntethetőségi korhatárt felemelte a tizenhatodik évről a tizennyolcadik életévre.

Az 1995. évi CP meghatározza, hogy a tizennégy és a tizennyolc év közötti fiatalok esetében a fiatalok felelősségéről szóló 5/2000. számú Organikus Törvény (a továbbiakban LORPM) rendelkezéseit kell alkalmazni.

Spanyolországban fiatal az, aki a tizennegyedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadik életévét még nem.

Általános szabálynak tekintendő mindkét országban, hogy fiatalokkal szemben a szankció kiválasztásakor mindig figyelembe kell venni a fiatalok nevelését és védelmét. Ebben a tekintetben mindkét ország követi a nemzetközi egyezményekben foglalt alapelveket. A magyar törvény alapján a büntetőeljárásban az intézkedés vagy a büntetés megválasztásakor a fiatalok nevelését és védelmét kell szem előtt tartani.

A fent említettek alapján fiatalokkal szemben büntetést nem, hanem csak intézkedést lehet elrendelni. A LORPM alapján a fiatalokkal szemben kétféle típusú intézkedést lehet alkalmazni, vannak elzárással nem járó és elzárással járó intézkedések.

Spanyolországban az elzárással járó intézkedésnek fő célja az, hogy a fiatal számára egy jó és egészséges környezetet nyújtson, és ily módon gátat szabjon a fiatal további antiszociális viselkedésének, még abban az esetben is, ha az intézkedés alkalmazásával elkerülhetetlen a fiatal szabadságának korlátozása.

A LORPM úgy rendelkezik, hogy elzárással járó intézkedést kell kiszabni a fiatalokkal szemben, ha más intézkedés alkalmazása elégtelennek tűnik vagy, ha a bűncselekmény súlyos volt.

Spanyolországban a szabadság korlátozásának mértéke a fiatalok bírása által kiszabott intézkedés típusától függően változik. A fiatalok bírása csak akkor szabhat ki zárt intézetben való elzárást (javítóintézeti nevelést), ha a fiatal súlyos és erőszakos bűncselekményt követett el. Valamennyi elzárásos intézkedést próbaidőnek kell követnie.

A fiatalokkal szemben többféle elzárásos típusú intézkedést lehet elrendelni.

Az elzárással járó intézkedéseknek öt típusát különbözteti meg a LORPM: a zárt jellegű javítóintézeti nevelést, a félig zárt javítóintézeti nevelést, a nyitott jellegű javítóintézeti nevelést, a zárt, a félig zárt, a nyitott rendszerű gyógykezelést és az ambuláns gyógykezelést.¹⁶

¹⁵ 10/1995. Organikus Törvény 96. cikke

¹⁶ LORPM 7. cikkének a-e) pontjai

A fiatalok bírái a joghátrány mértéke szerinti sorrendben az alábbi elzárásos típusú intézkedéseket rendelhetik el:

a) Zárt jellegű javítóintézeti nevelés

Az intézkedés tartama alatt a növendékek a javítóintézetben laknak, oktatásuk, nevelésük, munkafoglalkoztatásuk és szabadidős tevékenységük a zárt intézetben zajlik. Amennyiben a fiatalok ilyen típusú javítóintézetben tartózkodnak, az intézet a szociális kompetencia elsajátítására törekszik azért, hogy ily módon ösztönözze a fiatalokat a jövőben a közösségben való felelős magatartásra.

b) Félig zárt javítóintézeti nevelés

Az intézkedés tartama alatt a fiatalok a javítóintézetben laknak, azonban az intézkedésben meghatározott, egyéniesített nevelési program rendelkezései alapján az oktatásuk, a nevelésük, illetve a munkafoglalkoztatásuk és a szabadidős tevékenységük történhet részben az intézeten kívül is. A javítóintézetben kívüli tevékenységek a terhelt fejlődésének, valamint az intézkedés által meghatározott célok teljesülésének függvényében alakulnak, lehetőséget adva arra, hogy a fiatalok bírójának meghatározott időre ezen tevékenységek intézeten kívüli végzését felfüggeszse és azokat ismét az intézeten belülré rendelje el. A bentlakásos intézkedések két szakaszból állnak: az intézkedés első szakasza a kijelölt intézeten belül valósul meg, a második szakasz pedig a bíró által választott formában, felügyelet melletti szabadon bocsátás keretén belül történik. A bírónak mindkét rész időtartamát az ítéletében meg kell határoznia. A szakértői csoportot az intézkedés mindkét szakaszával kapcsolatban tájékoztatni kell.

c) Nyitott jellegű javítóintézeti nevelés

Az intézkedés tartama alatt az elítéltek a nevelési program valamennyi tevékenységét a normál külső szolgáltatások keretén belül a civil életében végzik, az intézet belső szabályzatával és programjával összhangban, míg rendszeres lakhelyük a javítóintézetben található.

d) Zárt, félig zárt vagy nyitott rendszerű gyógykezelés

Az ilyen jellegű intézetekben olyan személyek gondozása és szakellátása folyik, akik pszichés zavarokkal vagy rendellenességekkel küzdenek, illetve alkohol- és kábítószerfüggők, vagy egyéb pszichotróp anyagok addikciójában szenvednek, valamint valóság tudatukat súlyosan befolyásoló, torzult valóságérzékelés jellemzi őket. Ez az intézkedés önmagában, illetve az előzőekben felsorolt egyéb intézkedések kiegészítéseként alkalmazható.

Amennyiben az érintett elutasítja a leszoktatást célzó kezelést, a bíró mérlegelheti a körülmények alapján szükséges intézkedés alkalmazását.

e) Ambuláns gyógykezelés

A drog vagy pszichiátriai problémákkal küzdő fiataloknak szükségük van egy olyan speciális és zárt környezetre, ahol egy részükre elkészített, egyénre szabott leszoktatási terápiás programot alkalmaznak. Az ilyen jellegű kezelésben részesülők kötelesek a kezelőorvosuk által meghatározott rendszerességgel a kijelölt gyógyintézetben megjelenni, kötelesek továbbá – a pszichés zavar vagy rendellenesség megfelelő kezelése, az alkoholaddikció, a pszichotróp anyagoktól való és kábítószer függőség, vagy a torzult valóságérzékelés kezelése érdekében –

az orvosi rendelkezéseket betartani. Ez a típusú intézkedés önmagában, illetve az előzőekben felsorolt egyéb intézkedések kiegészítéseképpen alkalmazható. Amennyiben az érintett elutasítja a leszoktatást célzó kezelést, a bíró mérlegelheti a körülmények szerint megfelelő másik intézkedés alkalmazását.

Magyarországon a fiatalkorúval szemben a felnőtt korúakra vonatkozó általános szabályoktól eltérően, intézkedésként javítóintézeti nevelés is alkalmazható. Kizáró rendelkezése a Büntetőtörvénykönyvnek, hogy javítóintézeti nevelés mellett nem szabható ki szabadságvesztés, elzárás vagy közérdekű munka. A törvény kizárja a szabadságelvonó jellege miatt a javítóintézeti nevelés és a szabadságvesztés, valamint a javítóintézeti nevelés és az elzárás egyidejű alkalmazását. A közérdekű munka a végrehajtási nehézségek miatt nem alkalmazható együtt a javítóintézeti neveléssel. Magyarországon az új Btk. a javítóintézeti nevelés életkori alkalmazását kiterjesztette, jelenleg a huszadik életév betöltéséig alkalmazható, a korábbi tizennyolcadik életév helyett, továbbá a maximális időtartama három évről négy évre emelkedett.

Megállapítható, hogy a javítóintézeti nevelés életkori alkalmazásának kiterjesztésével a bírák szívesebben rendelik el a javítóintézeti nevelést, és ily módon a javítóintézeti nevelés szélesebb körben alkalmazhatóvá válik a szabadságvesztés helyett.

III.4. Büntetni vagy megjavítani, büntetés-végrehajtási intézet vagy javítóintézet

A dolgozat középpontjában a fiatalkorúakkal szemben alkalmazott szankciók végrehajtása, ezen belül is a javítóintézeti nevelés végrehajtása áll. A dolgozat túlnyomó részében a fiatalkorúak szabadságelvonással járó szankcióinak végrehajtásával foglalkozom.

Magyarországon a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény 2015. január 1-jén lépett hatályba. A fiatalkorúak büntetés-végrehajtását külön bv. intézetben kell végrehajtani.

A magyar jogszabály rendelkezéseinek megfelelően büntetés-végrehajtási jogi szemszögből a fiatalkorú alatt érteni kell a tizennyolcadik életévét betöltött, de huszonegyedik életévét meg nem haladott szabadságvesztést töltő elítéltet is. Büntetés-végrehajtási jogi szemszögből nézve, a fiatalkorú fogalma szélesebb körű, mint az anyagi jogi rendelkezések alapján.

A javítóintézetek alapvető feladata az, hogy a zárt intézet keretei között a viselkedésüket korrigálva normákat és viselkedési szabályokat közvetítsen a növendékek számára. A növendékeket egészséges életmódra neveljék, különös tekintettel a drog- és alkoholfogyasztás megelőzésére.

A javítóintézeti nevelést az 1979. évi büntetés-végrehajtási kodifikáció során vette fel a törvényhozó a bv. tvr-be, ezáltal ennek az intézkedésnek a végrehajtása első ízben került törvényi szintű szabályozásra.

A börtön ultima ratio jellege szükségessé tette egy olyan intézmény egyre hangsúlyosabbá válását, amely egyszerre látja el az ideiglenes izoláció és a nevelés funkcióját, ezért nevezik a javítóintézetet Janus-arcú intézménynek, mivel egyszerre van jelen a büntető és a nevelő jelleg az intézkedés végrehajtása során.

A javítóintézetekben a nevelés célja és feladata sajátos és eltér minden más intézményesített nevelés céljától és feladatától. Ezt az eltérést a növendékek életsorsa, szociális és pszichés jellemzői határozzák meg, s nemcsak az a sajátos helyzet, amely intézeti nevelésüket szükségessé tette.

A javítóintézeti nevelés feladata a fiatalok nevelése, oktatása és szakmai képzése a célból, hogy helyes irányba fejlődjenek, és a társadalom hasznos tagjává váljanak.¹⁷ A javítóintézeti nevelés fontos szerepet tölt be a fiatalok bünelkövetésének szankcionálásában, hiszen az erős bűnmegelőző hatású büntetések és intézkedések mellett célja a megfelelő környezetet és nevelést, esetleges utógondozást nyújtani a kedvezőtlen szociodemográfiai háttérű fiataloknak, elősegítve a későbbi társadalmi beilleszkedésüket.

A magyarországi javítóintézetek így kettős szerepet töltenek be a hazai jogrendszerben. Egyrészt büntetőjogi joghátrányt biztosító intézmény szabadságvesztéssel járó személyi szankció esetén, ugyanakkor a gyermekvédelmi rendszer részeként olyan létesítmény, melynek fő célja a javítóintézeti nevelésre ítélt fiatalok felügyelete, megfelelő kompenzáló és korrigáló nevelésének biztosítása.

Javítóintézeti nevelést, mint joghátrányt jellemzően azokban az esetekben alkalmaznak, amikor a bűncselekmény súlya megengedi az intézkedést, valamint az elkövető fiatal lakókörnyezete, a család társadalmi-gazdasági helyzete nem teszi lehetővé számukra a megfelelő szocializációs közegben való nevelkedést – a próbára bocsátással szemben. Ezért eredményes nevelésük érdekében intézeti elhelyezés szükséges, amely hosszú távon segíthet pótolni az esetleges szocializációs hiányosságokat, megtanítani számukra a problémák kezelését.¹⁸

Magyarországon jelenleg öt javítóintézet működik: Aszódon, Debrecenben, Budapesten kettő: Rákospalotán, illetve a Szőlő utcában, valamint 2015 szeptemberétől Nagykanizsán, melyek költségvetését és működési rendjét 2012-től az Emberi Erőforrások Minisztériuma határozza meg. Minden intézmény valamilyen szempont szerint speciális funkciót tölt be a nevelésre utalt fiatalok egyes csoportjai tekintetében. Aszódon csak jogerősen elítélt, Budapesten csak előzetes letartóztatásba helyezett fiúkat fogadnak, Rákospalotán és Debrecenben, valamint Nagykanizsán pedig mind a kétféle típusú javítóintézeti nevelésre utalt fiatalokat is elhelyeznek, előbbiben csakis lányokat.¹⁹

Spanyolországban zárt javítóintézeti nevelés csak abban az esetben alkalmazható, ha a cselekményt a Büntető Törvénykönyv²⁰ vagy egyéb büntetőügyi jogszabályok súlyos bűncselekménynek minősítik, illetőleg a kevésbé súlyos bűncselekménynek minősített cselekmény elkövetése során erőszak vagy megfélemlítés is jelen volt, vagy ha a cselekmény mások testi épségének, illetve életének súlyos kockáztatása mellett valósult meg, valamint, ha a bűncselekménynek minősített cselekményt csoportosan követték el, illetve ha a fiatalok csoport, banda vagy egyéb szervezet tagjaként vagy annak nevében járt el, még akkor is, ha a csoport csak átmeneti jelleggel jött létre hasonló cselekmények elkövetésének céljából.

Kizárt a zárt javítóintézeti nevelés elrendelése a gondatlanságból elkövetett bűncselekmények, illetve mulasztással elkövetett cselekmények esetén.

¹⁷ 1979. évi 11. törvényerejű rendelet a büntetések és intézkedések végrehajtásáról: 105.§

¹⁸ a Központi Statisztikai Hivatal honlapja, <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/javitointezet.pdf>,

¹⁹ U.o.

²⁰ 10/1995. Organikus Törvény

Főszabály az, hogy a büntetőintézkedések összesített időtartama nem haladhatja meg a két évet, amelybe bele kell számítani a fiatalkorú által előzetes letartóztatásban eltöltött időt. Ha az elkövetett bűncselekmény a Büntető Törvénykönyv 571.-580. szakaszában meghatározott minősítés szerinti kategóriába tartozik, akkor a Bíró a zárt jellegű javítóintézeti nevelés tartamát meghaladó mértékben, négy és tizenöt év közötti időtartamban szabhatja ki a büntetést.

Spanyolországban a fent részletezett bűncselekmények lekövetése esetén a javítóintézeti nevelés tartama jelentős mértékben meghaladja a Magyarországon elrendelhető tartamot, amely egytől négy évig terjedhet. A spanyol szabályozás alapján legsúlyosabb esetben a fiatalkorúval szemben legfeljebb tizenöt év zárt jellegű javítóintézeti nevelés is kiszabható.

Úgy tűnik, hogy mégis kedvezőbb a spanyol szabályozás tekintetében, hogy a szankciók között nem szerepel a szabadságvesztés büntetés, hanem kizárólag intézkedéseket lehet elrendelni a fiatalkorúakkal szemben, és nem ér véget a szankció végrehajtása a javítóintézetből történő szabadulással, hanem a fiatalkorúak bírása a nevelési támogatással egybekötött felügyelet melletti szabadon bocsátást is elrendelhet.

A magyar szabályozástól eltérően Spanyolországban az ítélet meghozatalát követően, az elrendelt intézkedés végrehajtása során is a Fiatalkorúak Bírója jár el, és nem pedig a büntetés-végrehajtási bíró, mint Magyarországon. A Fiatalkorúak Bírója Spanyolországban figyelemmel kíséri a fiatalkorú magatartását és fejlődését, illetőleg rendszeresen meg is látogatja a fiatalkorút a javítóintézetben.

Úgy tűnik, hogy jól átgondolt és felépített a spanyol szabályozás abban, hogy a Fiatalkorúak Bírójának feladata nem fejeződik be az ítélet meghozatalával, hanem a végrehajtásban is közreműködik, napi kapcsolatban van a fiatalkorúval és teljes rálátása van a személyiség fejlődésére. A Fiatalkorúak Bírója az a személy, aki az eljárás megindulásától kezdve a legjobban ismeri a fiatalkorút, és ennek birtokában tud dönteni arról, hogy a fiatalkorúval szemben melyik intézkedési típus a leghatékonyabb. Spanyolországban a Fiatalkorúak Bírója ellát büntetés-végrehajtási feladatokat is, de ez érthető, mivel a spanyol szabályozás alapján az ítéletet hozó Fiatalkorúak Bírója csak az intézkedés tartamának a felét határozza meg az ítéletében, az intézkedés másik fele a fiatalkorú magatartásától és fejlődésétől függ.

A dolgozatban a két országban lévő, főleg jogszempontú feldolgozást követően elemzem, hogy Magyarországon és Spanyolországban a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásával foglalkozó intézetek hétköznapi életében a gyakorlati működésre vonatkozó szabályok hogyan érvényesülnek.

Részletesen kitérek arra és elemzem, hogy az egyes intézmények működése kapcsán az adott intézmények (Aszódi Javítóintézet, Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete, Kalkuttai Teréz Javítóintézet, Cabanyal Javítóintézet) működésében és mindennapi életében hogyan jelennek meg a működésre vonatkozó szabályok, és milyen jogokat biztosítanak a törvények és az egyes szabályzatok a két országban fiatalkorúaknak. Ahhoz, hogy az elméletben kutatott elsődleges forrásokat megértsem, törvényességi vizsgálatot végeztem a magyar intézetekben, valamint oktatói kutatómunkám során a spanyol intézeteket is megtekintettem, és megvizsgáltam az elméleti jogszabályok hatékonyságát a gyakorlatban, továbbá azt, hogy a jogszabályok alkalmasak-e a jogszabályokban foglalt célkitűzések megvalósítására.

III.5. Tanulságok

Dolgozatom V. részében azzal foglalkozom, hogy mit tanulhat egymástól a két ország, milyen intézkedéseket és gyakorlatban jól bevált módszereket lehetne átvenni intézményrendszeri szinten.

Értekezésem V. része arra is keresi a választ, hogy miként biztosíthatóak a nemzetközi dokumentumokban foglalt alapelvek érvényesülése a gyakorlatban.

A jogtudomány álláspontja megoszlik a tekintetben, hogy a jelenleg hatályos jogi eszköztár alkalmas-e a fiatalkorúak ismételt bűnelkövetésének a megelőzésére és a társadalom védelmére.

Értekezésemben elméleti és gyakorlati tapasztalatokon alapuló igazolását adtam annak, hogy Magyarországnak kötelessége lenne a büntetés-végrehajtási intézetekben a javítóintézetekhez hasonlóan a fiatalkorúak védelméről és megjavításáról a nemzetközi dokumentumokban foglalt elvárásoknak és alapelveknek megfelelően a jelenleg hatályos szabályozásnál hatékonyabb eszközökkel gondoskodni.

Munkám során bemutattam, hogy a fiatalkorúakkal szemben a hagyományos büntetés, a végrehajtandó szabadságvesztés nem feltétlenül alkalmas az ismételt bűnelkövetés megelőzésére, ezért a szabadságvesztés mellett szükség van a fiatalkorúak érdekét szem előtt tartó nevelő jellegű intézkedés, a javítóintézeti nevelés alkalmazására.

A konklúzió az, hogy a jelenlegi jogszabályi környezet Magyarországon nem teszi lehetővé, hogy Spanyolországhoz hasonlóan kizárólag javítóintézeti nevelést rendeljenek el a fiatalkorúakkal szemben, mivel sem a büntető ítélkezési gyakorlat, sem a szakemberek nem ismerik el jelen formájában a javítóintézeti nevelés kellő visszatartó hatását, kizárva a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetének létét.

A dolgozatomban a spanyol példa párhuzamba állításán keresztül megkísérlem bemutatni, hogy miért nem működik egy olyan rendszer, amely arra épül, hogy kizárólag szabadság elvonásával járó szankciók alkalmazásával próbálja a rossz útra tévedt fiatalokat megjavítani.

Magyarországon a témával választott kérdéskör egyre nagyobb hangsúlyt kap a szakirodalomban és a hétköznapiakban is, véleményem szerint ennek relevanciája a közeljövőben is tovább fog növekedni. Az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala és a Magyar Helsinki Bizottság több alkalommal ellátogatott megfigyelőként a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézeteibe és a javítóintézetekbe. Az Aszódi Javítóintézetben tett látogatása alkalmával azt állapította meg, hogy jogszabályi-jogintézményi szinten indokolt lenne a javítóintézeti nevelésre ítélt fiatalkorúak valamilyen utánkövetése, és részükre segítő felügyelet biztosítása, mert az önkéntes utógondozás, amely jelenleg nagyon csekély számú, erre nem tűnik alkalmasnak.

A spanyol rendszerben nincs külön, speciális terv a fiatalkori bűnözés megelőzésére és a fiatalok utánkövetésére. Spanyolországban a prevenció a szociális körülmények javítására helyezi a hangsúlyt, célul tűzve a nagyobb egyenlőséget, hogy ezáltal szükségtelessé váljon a bűncselekmények elkövetése. Spanyolországban a javítóintézetek igazgatóinak elmondása alapján, a javítóintézetből szabaduló fiatalkorúak 80%-a nem követ el ismételt

bűncselekményt, Magyarországon ez az arány fordított, elmondás alapján, a szabaduló fiatalkorúaknak mintegy 80%-a esik vissza.

A komparatív elemzés konklúzió levonására nem alkalmas, azonban az megállapítható, hogy önmagában a túlsúlyolt büntetés-végrehajtási intézetben történő elzárás a kriminalizálódott fiatalok megjavítására nem alkalmas. A javítóintézetek ezzel szemben kedvezőbb tárgyi feltételekkel képesek arra, hogy megteremtsék az otthonosság illúzióját. Míg a bv. intézetekben a fiatalkorúak rezsimekben élnek, addig a javítóintézetekben otthoncsoportokban, továbbá a létszám is eltérő, a javítóintézetekben egy csoportban legfeljebb 12, speciális csoportokban pedig legfeljebb 8 főt lehet elhelyezni, míg a bv. intézet zárkáiban akár 15 főt is elhelyezhetnek, valamint a velük foglalkozó szakemberek számában is lényeges eltérés tapasztalható. A büntetés-végrehajtási intézettel szemben a javítóintézetek a gyermek- és ifjúságvédelemhez tartoznak. Sok esetben csak a fiatalkorú "szerencséséjén" múlik, hogy ugyanazért a bűncselekményért bv. intézetbe vagy javítóintézetbe kerül-e.

A javítóintézet véleményem szerint azzal, hogy a fiatalkorúaknak nagyobb szabadságot biztosít és magatartásuktól függően, lehetőséget biztosít arra, hogy a törvényben meghatározott időre hazalátogassanak pozitív hatás érhető el.

A fiatalkorú jutalmazásával és a biztonságérzet kialakításával pozitív hatás érhető el a növendékek személyiségfejlődésében. A javulás és a jutalom egymással szoros összefüggésben van. A zárt intézetekben elhelyezett fiatalok az intézetekben ugyanúgy vágyanak a jutalomra, mint a kinti életben. Sok esetben az odafigyelést, az érdeklődést, egy jó szót és a bizalmat is jutalomként élik meg, mert a korábbi életükben nem tapasztalhatták meg a jót és a törődést. Megállapítható, hogy a megfelelő és arányos jutalomnak nagyobb az ösztönző és nevelő hatása a büntetésnél.

A büntetés-végrehajtására rendelt intézeteknek feladata a büntetésen túl a fiatalkorúak megjavítása és reszocializációja is. A fiatalkorúakkal való komplex foglalkozás az életkori sajátosságaikból fakadóan még eredményes lehet.

Minden gyerek a maga történetének a főhőse szeretne lenni, és a mindennapi cselekvéseik mögött ott van egy idealizált énkép arról, hogy hova is akar eljutni élete folyamán, ezért a zárt intézetekben a kriminalizált fiatalokat az értékválasztás során meg kell tanítani arra, hogy képessé váljanak a döntéseik során a jó utat választani.

IV. A tézisekben felhasznált szakirodalom és jogszabályok

Szakirodalom

Alberola Cristina Rechea - Esther Fernández Molina: La responsabilidad penal de los menores, Universidad de Castilla, Cuenca, 2001

Balogh Jenő: Fiatalkorúak és büntetőjog, Budapest, Atheneum 1909

Balogh Jenő: A fiatalkorúak büntethetőségének feltételei, Budapest, 1910., Pesti Joghallgatók Tudományos Egyesületének kiadása

Bandrés Cantarero, R.: Delincuencia juvenil, Logrono: Universidad de la Rioja, 2002.

Bogár Péter - Margitán Éva - Vaskuti András: Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2005.

Cappelaere, G. y. A. Granjean: Ninos Privados de libertad, Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, 2000.

Cruz Martín, A.: Los fundamentos de la capacidad de culpabilidad penal por razón de la edad, Granada: Comares, 2004.

Csemáné dr. Váradi Erika: Nemzetközi és hazai tendenciák a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásában, PhD dolgozat, Miskolci ÁJK Doktori Iskola

Debreczeni Lilla: Szükséges-e külön büntető igazságszolgáltatás a fiatalkorúaknak?, Belügyi Szemle, 2011/11. szám

Díaz Martínez, M.: La instrucción en el proceso penal de menores, Madrid: Colex, 2003.

Dolz Lago, M.J.: La nueva responsabilidad penal del menor, Valencia: Ediciones Revista General de Derecho, 2000.

Fernández Ayo, M.: Las garantías del menor infractor, Navarra: Thomson-Aranzadi, 2004.

Finkey Ferenc: Büntetéstan problémák, a Magyar Tudományos Akadémia Jogtudományi Bizottságának 4. száma, Budapest, 1933.

Fogarassy Edit: A fiatalkorúak fogvatartási körülményeinek ombudsmani vizsgálata

Galilea Hernandez J.M.: El sistema español de justicia juvenil, Madrid: Dykinson, 2002.

Garcia Pantoja, F.: La Ley de responsabilidad penal del menor, Madrid: CGPJ, 2006.

García Tomé, J.A.: El procedimiento penal del menor, Navarra: Thomson-Aranzadi, 2003.

González Carlos Vázquez - María Dolores Serrano Tárraga: Derecho Penal Juvenil 2007. Dykinson

- Gómez Serrano, A.:** Delincuencia juvenil en Espana, Madrid: Doncel, 1970.
- González Lázaro, I.:** Los menores en el Derecho penal, Madrid: Tecnos, 2002.
- González Vázquez, C.:** Delincuencia juvenil, Madrid, Colex, 2003.
- Guimerá Higuera J.F. :** Derecho penal juvenil, Barcelona: Bosch, 2003.
- Hernanz Montero, T.:** La justicia penal juvenil en Espana, Alicante: Editorial club Universitario, 2006.
- Kabódi Csaba-Mezey Barna:** Börtönügy az imperializmus korában Módszertani füzetek 1987/3.
- Kapa-Czenczer Orsolya:** Fiatalkorúak reszocializációs nevelése a szabadságvesztés büntetés alatt, Doktori értekezés, Budapest, 2008.
- Kisida Erzsébet:** Börtönoktatás, Börtönügyi Szemle, 1999. évi I. szám
- Kun-Láday:** A fiatalkorúak kriminalitása ellen való küzdelem Magyarországon, 1905.
- Lajtár István:** Jogállami biztosítékok a hazai büntetés-végrehajtásban, a garancia-és kontrollrendszer komplexitása és fejlesztésének lehetséges irányai, Károli Gáspár Református Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, PhD 2008.
- Lévai Miklós:** A Pekingi szabályok Gyermek- és Ifjúságvédelem, 1990/2. szám,
- Lőrincz József – Nagy Ferenc:** Börtönügy Magyarországon. BVOP, Budapest, 1997.
- Lőrincz József:** A fiatalkorúak büntetés-végrehajtása, Duna-Mix Vác, 1998.
- Lőrincz József:** A fiatalkorúak szabadságelvonással járó büntetőjogi szankcióinak végrehajtása, Kandidátusi értekezés, 1993.
- Machío Pérez, A.I.:** El tratamiento jurídico penal de los menores infractores, Valencia: Tirant lo Blanch, 2007.
- Martinez Francisco Sánchez:** La jurisdicción de menores en Espana, Madrid, Complutense
- Megyeri István:** A magyar börtönügy és az országos letartóztatási intézetek, Budapest, 1905.
- Magyar Büntetőjog I-III.** – Kommentár a gyakorlat számára 2013, HVG-ORAC
- Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal** adatai, Budapest, Athenaeum, 1904
- Mezey Barna:** Börtönmúlt, Az első csillagig, Börtönügyi Szemle 12. évf. 1. szám 88. oldal
- Micae Mediaevales III:** A Váradí Regestrum veneficiummal és malestummal kapcsolatos esetei, szerk: Gál-Pétefi-Vadas, ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2013
- Mohai Gabriella:** A büntetőeljárás törvény leggyakrabban előforduló külön eljárásai, Themis, ELTE ÁJK 2014
- Molina Fernández, E.:** Entre la educación y el castigo, Valencia: Tirant lo Blach, 2008.
- Nagy Anita:** Szabadulás a büntetés-végrehajtási intézetből, Miskolc, Bíbor kiadó, 2015.
- Oláh Ferenc:** A Reformatory és európai hatása, Európai Jogtörténet 2005.
- Pasamar Boldova, M.A.:** El nuevo Derecho penhal juveil espanol, Zaragoza: Gobierno de Aragón, 2002.

Pérez Garcia, O.: La delincuencia juvenil ante los Juzgados de Menores, Valencia: Tirant lo Blanch, 2008.

Portillo Urrea, J.: Adolescentes en conflicto, Madrid: Pirámide, 2005.

Rivero Gómez, M.C.: Comentarios a la Ley Penal del Menor, Madrid: Iustel, 2007.

Rodríguez Martínez Pereda, J.M.: Menores privados de libertad, Madrid: CGPJ, 1996.

Rosta Andrea: A fiatalok bűnözés kriminológiája és szociológiája, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2014.

Sastre Ventas, R.: La minoría de edad penal, Madrid, Edersa, 2003.

Schafer István: "A jövő bűnözői a javítónevelés tükrében" Bp.1938.

Schwarzenberger Hanna: A fiatalok büntető igazságszolgáltatása, Belügyi Szemle, 2011/11. szám

Scweighardt Zsanett: Kontroll vagy támogatás, alternatív szankciók dilemmája, Debreceni Jogi Műhely, 2006.

Szabó András: A fiatalok és a büntetőjog, Közgazdasági és Jogi könyvkiadó, Budapest, 1961.

Szarka Attila–Virágh Judit (Hegedűs Judit (szerk.): A javítóintézet, mint Janus arcú intézmény

Tamási Erzsébet: A szekunder viktimizáció elkerülését szolgáló módszerek, PPKE JÁK Deák Ferenc Továbbképző Intézet, Budapest, 2016.

Tari Ferenc: Rezsimrendszer, Börtönügyi Szemle 1998. évi 4. száma

Vaskuti András: PhD ELTE Doktori Iskola Budapest 2014.: A nemzetközi dokumentumokban megfogalmazott elvek érvényesülése a fiatalok büntető igazságszolgáltatásában

Vókó György: Magyar büntetés-végrehajtási jog, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2006.

Jogszabályok jegyzéke

1843. évi törvényjavaslat

1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről

1908. évi XXXVI. évi törvénycikk a büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról

A fiatalok bíróságának létrehozásáról szóló 1913. évi VII. tc

Az 1951. évi 34. számú törvényerejű rendelet

1978. évi IV. törvény a Büntető törvénykönyvről

1978. évi Constitución (spanyol alkotmány)

A büntetés-végrehajtásról szóló 1979. évi Organikus Törvény

A fiatalkorúak büntetőjogi felelősségéről szóló 5/2000. számú Organikus Törvény (Reguladora de la Responsabilidad Penal del Menor)

A Gyermek jogairól szóló 1991. évi LXIV. törvény

1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről

Az 1995. évi Codigo Penal

A Büntető eljárásról szóló 1998. év XIX. törvény

A vádelőkészítéssel, a nyomozás törvényessége feletti felügyelettel és a vádemeléssel kapcsolatos ügyészi feladatokról szóló 11/2003. (ÜK.7.) LÜ Utasítás

Az egyes törvényeknek a bíróságok hatékony működését és a bírósági eljárások gyorsítását szolgáló módosításáról szóló 2010. évi CLXXXIII. törvény

A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. tv

A Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény

A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény

A javítóintézetek rendtartásáról szóló 1/2015. (I.14.) EMMI rendelet

V. A szerző korábban megjelent publikációi

- 1) A vádemelés elhalasztásának időszerű kérdései, Losonczy István emlékkötet, Pécs, 2004.,
- 2) Dr. Vókó György Európai büntetés-végrehajtási jog könyvismertető , Ügyészek lapja, 2005.
- 3) Büntetni vagy megjavítani, Pusztai László emlékére, OKRI 2014.

Ösztöndíjak és külföldi egyetemi tanítások:

2007. Spanyolország La Rioja Jogi Egyetem

2008. Lengyelország Rzeszów Jogi Egyetem

2008. Litvánia: Klaipeda Egyetem

2009. Olaszország Teramo Jogi Egyetem

2011.Spanyolország Valencia Jogi Egyetem (Cardenal Herrera Ceu)

2012. Spanyolország Santiago de Compostela Jogi Egyetem

2012. Spanyolország Madrid Jogi Egyetem (San Pablo de Ceu)

2013. Finnország Rovaniemi Jogi Egyetem

- 2013. Spanyolország Madrid Jogi Egyetem (San Pablo de Ceu)
- 2013. Olaszország Urbino Jogi Egyetem
- 2014. Spanyolország Valencia Jogi Egyetem (Cardenal Herrera Ceu)
- 2015. Spanyolország Madrid Jogi Egyetem (San Pablo de Ceu)
- 2016. Spanyolország Valencia Jogi Egyetem (Cardenal Herrera Ceu)